

Рецензии и анотации
Reviews and Annotations

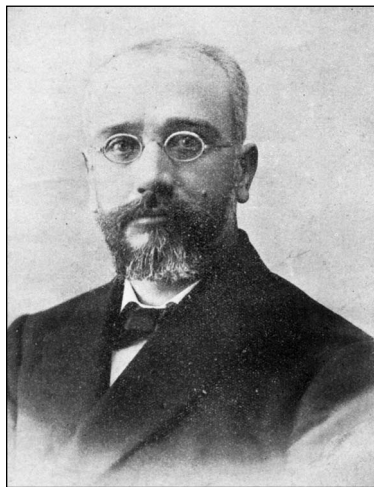
ЕДНО СВИДЕТЕЛСТВО ЗА БАЛКАНСКИТЕ ВОЙНИ (1912 – 1913) – ПОГЛЕДЪТ НА ГРЪЦКАТА СТРАНА

К. Стаматиу, В. Бузурас. *Κ.ΣΤΑΜΑΤΙΟΥ, Β.ΜΠΟΥΖΟΥΡΑ. Албум на целокупния гръцки народ, на двете славни войни 1912 – 1913 (ΠΑΝΕΛΛΗΝΙΟΝ ΛΕΥΚΩΜΑ ΤΩΝ ΔΥΟ ΕΝΔΟΕΩΝ ΠΟΛΕΜΩΝ 1912 – 1913).*

Димитър Ницов
Исторически музей – Поморие

Балканските войни от 1912 – 1913 г. са онова съзряващо изпитание за държавите от Балканския съюз, което ги утвърждава като устойчиви субекти на европейската политическа сцена от първите десетилетия на XX в. Войните са силов опит на балканските страни за решаване на националните им въпроси и териториално увеличаване. Събитията от 1912 – 1913 г. са значими и отбелязани с нужното достойнство в историята на всяка от тях. Последствията за Османската империя са крайно неблагоприятни и задълбочават нейната агония. Не я спасява от тежката политическа криза и опитът ѝ за частичен реванш в Одринска Тракия през Междусъюзническата война (1913 г.). Войните се наблюдават с интерес и загриженост от Великите сили и неслучайно са едни от най-добре отразените в тогавашната кино- и фотохроника.

За Гръцкото кралство резултатите от двете Балкански войни са триумфални. Територията му нараства два пъти. Освен голямото териториално разширение на север и северозапад, обхващащо значителна част от Македония и почти цял Епир, Гърция получава и така мечтания от нея о. Крит (според Лондонския мирен договор съдбата на останалите острови, за които претендира Атина, ще се решава от Великите сили). Овладеяването на Егейска Македония от гърците, както и придобиването на Солун, е удар за българската национална кауза. Съвсем в духа на Мегали идея българските интереси

Фиг. 1 Министър-председателят
Елефтериос Венизелос

Фиг. 2. Първото вълнуващо нападение
на войската в битката при Сарантапоро

там са незачетени от гръцка страна (Садулов, 2000: 318 – 320; Спасов, 2003: 309 – 318). Гръцката държавна политика вижда в тези победоносни войни решителна крачка към териториалната реставрация на Византия (в крайна сметка – неосъществима мечта).

На вниманието на читателите на сп. „История“ са фотосите от гръцки албум, представящ Балканските войни – такива, каквито са били през очите на гръцката страна, наш съюзник, но и съперник през този период. Съвсем наскоро той постъпи като дарение във фонда на Исторически музей – Поморие. Издаден е най-вероятно непосредствено след края на Междусъюзническата война и е озаглавен „Албум на целокупния гръцки народ, на двете славни войни 1912 – 1913 г.“. Автори и издатели са К. Стаматиу и В. Бузурас.¹⁾ На корицата има пояснение, че съдържа приложение – „Водачите на гръцкия народ“. Албумът се състои от 61 листа (без корицата, не са номерирани) като всеки лист е и отделна страница. Представени са 82 снимки (вкл. една на предната корица). За съжаление, албумът не е съхранен в цялостен вид. Липсват последните няколко листа, както и задната корица,

което означава, че информацията и фотосите вероятно са били повече. На първия лист е поместено посвещение от издателите към гръцкия владетел Константинос I: „На увенчания с лаври цар Константинос XII – достоен наследник на Византийската империя“.²⁾ Очевидно споменът за Византия и желанието за отъждествяване на новата гръцка държава като приемник на загиналата Източна Римска империя присъстват неотлъчно в гръцкото политическо съзнание от онова време. Неслучайно владетелят е назван романтично „Константинос XII“ (последният византийски император е Константин XI). Следващите листове представят кратък предговор и портретни фотоси на гръцкото кралско семейство: крал Георгиос I и наследилия го в хода на Първата балканска война Константинос I, портретите на кралиците Олга и София, принцесите и престолонаследника Георгиос.³⁾ Следват фотографии на министър-председателя Елефтериос Венизелос, принцове и на вицеадмирал Павлос Кунтуриотис.⁴⁾ След тези уводни снимки идва ред на фотографиите, проследяващи хронологично военните действия. На едно от челните места във фотохрониката е представен корабът „Авероф“ – гордостта на гръцката бойна флота.⁵⁾ На значителна част от снимките присъстват крал Константинос I и принцове. Целта е била да се представи голямата

Фиг. 3. Безсмъртните наши войници (евзони),
сражаващи се в битката при Лазарадон

Фиг. 4. Корабът „Аверов“

Фиг. 5. Нашата войска се превозва през залива Арта до Превеза

Фиг. 6. Победителят-главнокомандващият Константинос, наблюдава

ангажираност на кралското семейство с военните планове и действия, както и неотлъчното присъствие на Константинос I по фронтовете.

Поместени са и фотографии, показващи позиции на българската артилерия при Кукуш от времето на Междусъюзническата война. Образът на българите е подчертано негативен. Очевидно се цели внушението, че българите са по-сериозен враг.⁶⁾ Прави впечатление, че османците не са представени по подобен начин в албума, те почти отсъстват от изображенията.

Фиг. 7. Боецът герой на Крит и Епир Константинос Манос сред своите момци. До него е съпругата му, също участничка в сраженията.

Фигурират и снимки, отразяващи фронтовете при черногорците и сърбите от времето на Първата балканска война (1912 – 1913 г.).⁷⁾ Запазената част от албума завършва с портретни фотоси на гръцки офицери и водачи, прославили се през Балканските войни.⁸⁾ На някои от фотографиите в долния ъгъл личат инициалите и фамилиите на фотографите, но най-вече присъства името на К. Колман.

Албумът е ярко свидетелство за онези динамични и емоционално наситени мигове от войните през 1912 – 1913 г. Разбира се, не бива да се забравя, че той отразява изцяло крайния националистически дух на гръцката външна политика от онова време.

Анотациите на фотографиите звучат с характерния патос за епохата и в превода е запазен автентичният им дух. Уточнителната датировка в скобите под фотосите, представящи Междусъюзническата война, е моя добавка. Това се наложи, за да се улеснят читателите и да бъдат отделени изображенията на двете войни.

Исторически музей – Поморие, изказва благодарности на г-н Тодор Костакиев за дарения от него албум и на г-жа Хризантема Карталова за превода от гръцки език.

БЕЛЕЖКИ

1. ΣΤΑΜΑΤΙΟΥ, Κ., ΜΠΟΥΖΟΥΡΑ, Β. ΠΑΝΕΛΛΗΝΙΟΝ ΛΕΥΚΩΜΑ ΤΩΝ ΔΥΟ ΕΝΔΟΞΩΝ ΠΟΛΕΜΩΝ 1912-1913
2. Пак там, л. 1
3. Пак там, л. 2 – 7
4. Пак там, л. 8 – 10
5. Пак там, л. 11
6. Пак там, л. 41, 43
7. Пак там, л. 29, 38
8. Пак там, л. 54 – 61

ЛИТЕРАТУРА

- Садулов, А. (2000). *История на Османската империя (XIV – XX в.)*. Велико Търново: Фабер.
- Спасов, Л., Александров, Е. (2003). Българската дипломация за обединение (1908 – 1919 г.). В: *История на българите: Българската дипломация от древността до наши дни, том IV*, 297 – 343. София: Изд. Знание, Изд. Труд.

TESTIMONIES OF THE BALKAN WARS (1912 - 1913) GREECE CELEBRATES TWO VICTORIOUS WARS IN PICTURES

Dimitar Nitsov

✉ Curator of the „New and Modern History“ Department
Municipal History Museum Pomorie
Knyaz Boris I St. 33A
8200 Pomorie, Bulgaria
Email: dnitsov@abv.bg

УРОКЪТ ПО РОДОЛЮБИЕ ПРОДЪЛЖАВА ЗА КНИГИТЕ НА ЕМИЛ ШЕКЕРДЖИЙСКИ

Емил Шекерджийски. (2012). *Левски за себе си*. София: Изд. център „Шалом“. ISBN 978-954-8200-32-5

Емил Шекерджийски. (2012). *Дума, дадена на свободата*. София: Изд. център „Шалом“. ISBN 978-954-723-090-3

Елена Алекова

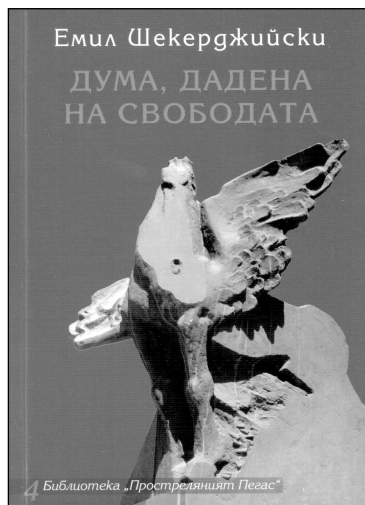
Народно читалище „Д-р Петър Берон – 1926 г.“

Миналата година Народно читалище „Емил Шекерджийски – 1919 г.“ чества 100-годишнината от рождението на своя патрон. Във връзка с това преиздаде книгата му „Левски за себе си“ (фототипно издание), както и събра в един том – „Дума, дадена на свободата“ – негови публицистически творби.

Ефектът от издаването на двете книги, поне за мен, е неочакван! Докато четях книгите и си спомнях живота и делото на двамата борци – единият за национална свобода, а другият за свобода социална; единият срещу турското робство, другият срещу хитлерофашизма, новото робство на XX век, – неотлъчно в съзнанието ми просветваше мисълта за единството на историята, за трагизма и величието на подвига, за смисъла на саможертвата в името на народното добруване:

„Аз съм посветил себе си на отечеството си още от 61 год., да му служа до смърт и да работя по народната воля“ – пише Левски в писмо от 25 август 1872 г. до Анастас П. Хинов (Шекерджийски, 2012b: 77).

„Има ли на света нещо по-добро от това, да се бориш за свободата на своя народ? Има ли по-велико – да умреш за него, ако се наложи?“ – пише в „Апел до българската младеж“ през юли 1944 г. Емил Шекерджийски (Шекерджийски, 2012a: 58).

И думите им се изпълниха. Единият стана курбан за отечеството и народа си на 37 години. Другият – на 32...

Днес, 140 години от обесването на Левски и 69 години от гибелта на Емил Шекерджийски, нима нямаме нужда – повече от всичко – от такива чисти и смели сърца, които да посветят себе си на отечество и народ? Колцина са тези днес, които се издигат над себе си и своето, за да утешат плачещите, за да подкрепят съкрушените, за да освободят угнетените, за да избавят тези, които страдат?

Времето и днес търси своите апостоли. Времето и днес чака своите посветени. Времето днес и ще ги роди. Въпреки превратностите. Въпреки „новите прочити“ и интерпретации на историята. Въпреки нихилизма към народните дела. Въпреки всичко! Защото в историята нищо не остава незавършено. Защото на всяко действие има противодействие. Защото естеството не търпи празнота. Или както го е казал Апостола:

„Времето е в нас и ние сме във времето. То нас обръща и ние него обръщаме.“ (Шекерджийски, 2012b: 86)

От нашия избор зависи нашият живот. Защото можем да се примирим с времето, което ни прави жертви. Но можем и да го обърнем, да бъдем негови строители.

Това е то, единството на историята! Тече времето. Изтича в безкрайността. С него нещо от живота си отива. Едни хора сменят други хора. Едни идеи бързат да отменят други идеи. Едни сънища изблъскват други сънища. И същевременно нещо остава едно и също. Десетте Божии заповеди са неотменен императив на живота от древността до днес. И ще пребъдат. И покрай тях борбата между добро и зло не свършва. Като всяко време налага своята борба.

Днес се намериха българи, които да отричат турското робство, назовавайки го „османско присъствие“, и окачествиха борбата на народа ни за свобода като най-обикновен тероризъм. И макар да се поскриха на тъмно, стреснати от обществената реакция, те продължават да работят в тази посока. Расте броят на джамии у нас ведно с амбициите на съседите ни за реабилитиране и възраждане на Османската империя (като дух, но и като материя). Днес също така се намериха хора, които да обезсмислят Съпротивата, отпора срещу най-голямото зло на XX век в Европа – фашизма, и дори да възраздат фашистките идеи.

Къде е днес мястото на чистото и смелото сърце? Мястото на чистото и смелото сърце е там, където е отечеството. Там, където е народът. Там, където е доброто. Там, където е правдата. Чистото и смелото сърце търси, намира и изявява истината за историята и за времето, в което живее. Истината, която разбива на пух прах и най-екзотичните „нови прочити“ и интерпретации. Истината, която го прави свободен. Чистото и смелото сърце се обрича и врича на свободата, изпълнявайки заветите на предците:

„Аз съм се обещал на отечеството като жертва за освобождението, а не да бъда кой знае какъв“ – пише Левски, революционерът, в писмо от март 1871 г. до войводата Филип Тотю (Шекерджийски, 2012b: 35).

„При всички случаи искам да служа честно на народа си“ – изповядва Емил Шекерджийски, антифашистът, десетилетия по-късно (Шекерджийски, 2012а: 4 корица).

Да, чистото и смелото сърце винаги е избирало и избира свободата. Но не свободата да прави и говори каквото си иска, известна още като всепозволеност. А свободата в доброто. Свободата в градивното. Свободата в сговора и вишегласието. Свободата в съвършенството и хармонията.

„Днешният век е век на свободата и равноправността на всичките народности – пише за своето време Левски. – Днес всякой притеснен и потъпкан, всякой, комуто робските синджюри тежат на врата и който носи жалостното и срамното име роб, напънал е всичките си сили – и нравствени, и физически, и търси случай да отърси от себе си, под какъвто начин и да било, робското тегло, да разкъса робските вериги и да отстрани от себе си далече името роб. Иска свободно да живее и да се наслаждава с природата Божия, иска да бъде човек.“ (Шекерджийски, 2012b: 42)

И Емил Шекерджийски, десетилетия по-късно, докато размишлява над „Престъпление и наказание“ на Достоевски:

„Свободата различно се разбира от всеки, но в нея има елементи на трайност, които никой не може да отрече – това е стремежът в човека да се развива духовно, да върши добри дела. Защото невинаги злото, като антитеза на понятието свобода, е решаващо в човешките постъпки. Защото волята на всяка личност е строго детерминирана от социалните, икономическите и космическите условия – и всеки, който извърши противообществено деяние, е длъжен да отговаря.“ (Шекерджийски, 2012а: 71)

Времето утвърждава славата на героите, прави ги вечни. И пак времето ражда онези, които ги отричат, правейки своите „нови прочити“ и интерпретации. Най-благодатно за историческите мистификации е времето, когато вече живите свидетели са си отишли и си отиват свидетелите на живите свидетели. Такова е днешното време спрямо времето на Левски.

И така, случи ми се наскоро да прочета в едно книжле за Балканските войни, написано в тона на тези, които хулят България и отричат всичко българско, всичко хубаво у българина, следните думи за Апостола:

„Конвоират го от Къкрина до София. Конвойт е с пушки и то без патрони. Не се ли намери един българин да го освободи? Не се ли намери един българин, който да го погребее по християнски? Явно Левски не е бил толкова популярен сред сънародниците ни, явно чужди са били акциите на Левски.“ (Реджепов, 2012: 45)

И думите на Емил Шекерджийски в предговора му към книгата „Левски за себе си“:

„В първо време нашата интелигенция имаше слаба връзка с делото и мисълта на Левски. Тя го малко познаваше. Левски обаче работи сред народа. И